

Marieke Lucas Rijneveld is te wit

Marieke Rijneveld zou voor Uitgeverij Meulenhoff het gedicht *The Hill We Climb* van Amanda Gorman vertalen, en ook haar eerste dichtbundel, die in augustus wordt uitgegeven. Gorman is de jonge zwarte dichteres die in één klap wereldberoemd werd met haar optreden tijdens de inauguratie van Joe Biden.

Op de sociale media in Nederland ontstond commotie en werd met " pijn, frustratie, woede en teleurstelling" gereageerd op de toewijzing van die opdracht. Rijneveld werd te wit bevonden: de opdracht zou naar een Afro-Nederlandse dichter en/of een *spokenwordartiest* moeten gaan.

Als gevolg van die beroering gaf Rijneveld haar opdracht terug, met excuses: "*Ik ben geschrokken van de ophef rond mijn betrokkenheid bij de verspreiding van de boodschap van Amanda Gorman en ik heb begrip voor de mensen die zich gekwetst voelen door de keuze van Meulenhoff om mij te vragen.*"

Collega in de centrale diensten Michel Lambrigts had voor dat soort nieuws een plastische uitdrukking: *daar zakt mijn broek van af*. Hij bezigde de uitdrukking in een sappig Maaslands dat ik als taalallochtoon niet adequaat kan herhalen (iets in de aard van "*doa vielt dich toch de box ááff*").

Een punt van kritiek is dus dat Meulenhoff beter een Afro-Nederlandse dichter had gekozen. Die keuze zou me niet hebben gestoord – de critici beweren dat er daarvan genoeg voorradig zijn in Nederland. Bert De Kerpel, attachévertaler bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers maakt een bijkomend punt: Rijneveld is geen literaire vertaler. Ook ene Gaea Schoeters stelt dat literaire vertaling een *métier* op zich is. Vind ik al minder overtuigend, maar de keuze van zo'n vertaler zou me ook niet hebben gestoord.

Maar niet het punt dat Rijneveld "te wit" is (en bij implicatie dat de "*white supremacists*" Amanda Gorman hebben gekaapt).

Wat voor eisen moet je stellen aan een Afro-Nederlander stellen om Amanda Gorman adequaat te vertalen? Volstaat het dat hij – oei, dat kan waarschijnlijk ook al niet – dat zij zwart is? Sta je dan dicht bij Amanda Gorman? Moet je ook zijn opgevoed door een alleenstaande moeder? Moet je ook een prematuur zijn? Moet je ook een gehoorstoornis hebben (gehad) die leidde tot spreekstoornis? Moet je ondanks alle hindernissen op je pad toch naar een prestigieuze universiteit geweest zijn en daar met groot succes een diploma hebben gehaald? Moet dan vooral ook de pijn van 400 jaar slavernij en rassendiscriminatie in je ziel en lijf snijden? Of toch: alleen maar zwart? Het doet me denken aan een zondagmiddag in 1967 op Speaker's Corner in het Londense Hyde Park. Een weldoorvoede neger (oeps!) ontwikkelde daar de stelling: *socialism is economic poetry*. Met zijn vette 120 kg kon hij zich die stelling veroorloven. Zwart zijn gaf hem voldoende recht van spreken.

De keuze voor Marieke Lucas Rijneveld is niet zo maar "stoemelings gebeurd". Die gebeurde met instemming van de uitgever van Amanda Gorman en haar team. Zij stelden van meet af aan zeer duidelijke eisen aan alle buitenlandse vertalers van haar poëzie. Het moest iemand zijn met een heel persoonlijke verwantschap met het werk van Gorman, ook qua stijl en toon. Amanda Gorman en Marieke Lucas Rijneveld ontvingen beiden op jonge leeftijd internationale erkenning voor hun werk. Daarnaast zijn ze beiden niet bang om zich uit te spreken. Rijneveld maakt zaken als gendergelijkheid en mentale weerbaarheid bespreekbaar en ze herkenden in haar de passie en strijd voor een inclusieve samenleving.

Dat Marieke Lucas Rijneveld zich niet kan inleven in de zieleroerselen van een jonge zwarte Amerikaanse is bovendien een aanfluiting van het wezenlijke van de kunstenaar, en bij uitbreiding van het mens-zijn in het algemeen.

Verbeelding (Van Dale: "het vermogen zich willekeurige zaken en toestanden in de geest als reëel voor te stellen, m.n. dit vermogen als factor van kunstzinnige of literaire werkzaamheid") is een van de voornaamste eigenschappen van de mens. Toen de mens in de grot het vermogen ontwikkelde om zich iets anders voor de geest te halen dan de kale wanden van de grot en de jacht op de mammoet, toen is de beschaving begonnen – samen met het vermogen om die verbeelding in taal te uiten en te delen met anderen. Lees er *Sapiens* van Yuval Noah Harari maar op na om te beseffen dat de consensus van de verbeelding en het voorstellingsvermogen in alle geleidingen van het persoonlijke en maatschappelijke leven de ontwikkelingen hebben bepaald en de instellingen hebben gecreëerd die we hebben. Dat je dingen zelf van ver of nabij moet hebben meegemaakt om erover mee te kunnen praten is dus een irreële inperking van het mens-zijn.

De verbeelding is dan nog eens in verhoogde mate het wezenskenmerk van de kunst en de kunstenaar. Kunst creëert iets buiten-werkelijks, maar gaat nagenoeg altijd over een werkelijkheid die wij 'gewone stervelingen' (nog) niet gezien hadden. En Marieke Lucas Rijneveld is op dat punt een uitstekende keuze. In 2018 verscheen van haar de roman *De avond is ongemak*. Voor de Engelse vertaling *The Discomfort of Evening* kreeg ze – samen met de vertaalster Michel Huttchinson – als eerste Nederlandse schrijver in 2000 de prestigieuze *International Booker Prize*. Voor haar dichtbundel *Fantoommerrie* kreeg ze in 2020 de Ida Gerhardt Poëzieprijs.

Uit een recensie van *De avond is ongemak*:

De debuutroman *De avond is ongemak* van Marieke Lucas Rijneveld komt met een mokerslag binnen en dreunt nog tijden na. In sublieme taal cirkelt deze ontwikkelingsroman om het verlangen van hoofdpersonage Jas. Verlangen naar haar oudste broer, naar begrip over de vergankelijkheid van het leven, maar vooral naar een veilig nest met ouders die niet alleen zorgen voor een natje en een droogje, maar die ook aandacht hebben voor wat er in haar hart omgaat. Vanaf het eerste hoofdstuk grijpt Rijneveld je bij je kladden met deze strak gecomponeerde roman en dompelt ze je onder in de leefwereld van de worstelende tiener Jas. Je raakt volledig opgesloten in het steeds kleiner wordende universum van dit godvruchtige gezin. Het gezinsleven is dusdanig zwaar doordeesemd van rouw dat er geen ruimte is om te ademen, om te zijn. De drie overgebleven kinderen Jas, Obbe en Hanna (de drie koningen) bepotelen elkaar als dieren en voeren gruwelijke experimenten uit met dieren. De emotioneel gemanneerde ouders behandelen de kinderen als onderdeel van hun veestapel en dat verergert als ze volledig door de dood van Matthies in beslag worden genomen.

Marieke Lucas Rijneveld is dus geen fantazieloze al-te-witte die zich in de ervaringswereld van Amanda Gorman niet zou kunnen inleven. Anderen hadden dat ongetwijfeld ook gekund, maar stellen dat zij het niet kan omdat ze "wit" is, vind ik ondermaats, beschamend en getuigend van een geperverteerde politiek correctheid.

"Er is weer een volkomen onschuldige Nederlandse vrouw onthoofd in de guillotine die de woke inquisitie heeft opgesteld in dit land," aldus www.dagelijksestandaard.nl.

Gorman had er alle vertrouwen in, Meulenhoff had er geen problemen mee en Rijneveld had er geen problemen mee. Zelfs heel veel Twittersaars hebben er geen problemen mee. Alleen een paar wokies zagen kans om hun racistische gal te spuwen. En dat bleek genoeg te zijn, want Rijneveld trekt zich, ondanks volledige steun, praktisch direct terug.

Rudi Draye

28 februari 2021